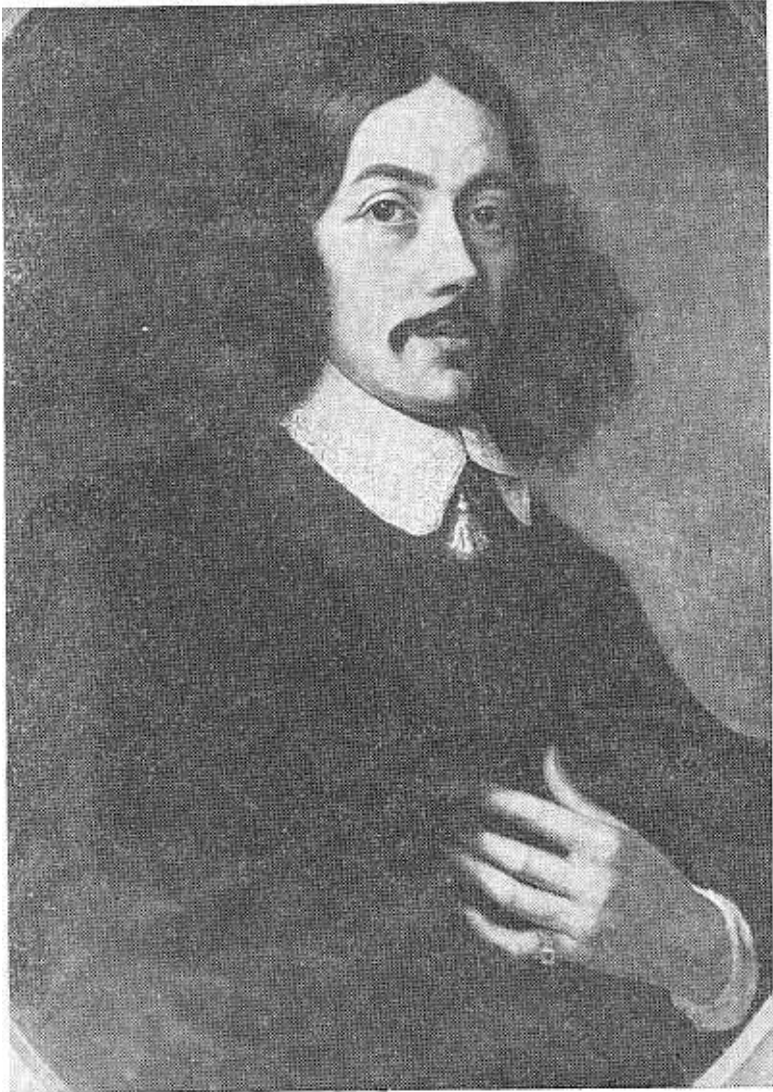

EEN ECHT PORTRET EN TWEE VERMEENDE AFBEELDINGEN VAN JAN VAN RIEBEECK

Vele jaren heeft men gemeend, dat er twee geschilderde portretten van Jan van Riebeeck waren. Sommigen hebben gewezen op de geringe

Portret van Jan van Riebeeck in het Rijksmuseum te Amsterdam, omstreeks 1650 geschilderd door Dirck Craey, niet gesigneerd. (tegenhanger is schilderij van Maria (de) la Queillerie, gesigneerd A. 1650 D. Craey). No. 734 Catalogus Rijksmuseum, Amsterdam 1934.

Foto: Staatsdepartement van Inligting, Pretoria.

gelijkenis tussen beide en daarom getwijfeld aan de echtheid van het ene of het andere. Het ene is No. 244a in de Catalogus van het Rijksmuseum te Amsterdam van 1934. Het meet 91 bij 61 cm en toont een heer van omstreeks 50 jaar met een ietwat opgeblazen en ongezonder gelaat; in de hoek linksboven staat het familiewapen der Van Riebeecks met de drie ringen en op de achtergrond ontwaart men een berg, waarin men de Tafelberg heeft willen zien. Met 25 andere portretten, welke leden van het geslacht Van Riebeeck voorstellen, is het onderhavige werk in 1884 door Jonkheer Mr. J. H. F. K. van Swinderen aan het Rijksmuseum geschonken.

Dr. E. C. Godée Molsbergen, de eerste en tot dusver enige oorspronkelijke biograaf van Jan van Riebeeck, heeft dit portret als het enige echte beschouwd op grond van het familiewapen linksboven¹. Het dateert uit het laatste kwart der 17de of begin der 18de eeuw, en het draagt geen signatuur en geen jaartal.

Na Godée Molsbergen hebben velen evenwel getwijfeld aan de echtheid van dit portret en Van Riebeecks portret door Dirck Craey als het echte erkend. In maart 1968 hebben de heren Ton Koot, algemeen secretaris van het Rijksmuseum, en H. Mertens, hoofdrestaurator van die instelling, het schilderij No. 244a met Roentgen- of X-stralen doorgelicht en vastgesteld, dat de gelaatstreken en de rechterhandschoen later zwaar overschilderd zijn en dat het weinig gelijkenis met Craey's portret vertoon². Waarschijnlijk tegelijk met de overschildering in de 19de of waarschijnlijker 18de eeuw heeft men het familiewapen der Van Riebeecks linksboven geschilderd, blijkbaar omdat men veronderstelde, dat men de stichter van de Kaapkolonie voor zich had.

Het vaststellen van de overschildering wekt uiteraard twijfel aan Godée Molsbergens aanname, dat No. 244a Jan van Riebeeck voorstelt. Toch is het waarschijnlijk, dat het een jonger familielid van Jan betreft, omdat het deel van de verzameling familieportretten vormt. De heer Ton Koot heeft mij meegedeeld, dat het zijns inziens Joan van Hoorn (1653-1711) weergeeft. Deze was getrouwd met Johanna Maria, een dochter van Abraham van Riebeeck, zoon van de stichted der Kaapkolonie. Joan van Hoorn was Gouverneur-Generaal van de Vereenigde Oost-Indische Compagnie over haar Aziatische bezittingen. In 1710 is hij met Johanna Maria, zijn derde vrouw, naar Nederland teruggekeerd en daar reeds in 1711 overleden. Abraham van Riebeeck heeft zijn schoonzoon als Gouverneur-Generaal in 1709 opgevolgd en is in 1713 te Batavia overleden.

De heer Koot vermoedt, dat No. 244a Joan van Hoorn voorstelt wegens de gelijkenis hiervan met een tweede portret van deze V.O.C.-ambtenaar op latere leeftijd waarvan de echtheid vaststaat.³ Het is afkomstig uit de collectie Van Pallandt te Rozendaal en is waarschijnlijk in Oost-Indië geschilderd. Het heeft door ouderdom geleden, maar is oorspronkelijker dan het overschilderde werk No. 244a. Er is echter onmiskenbare gelijkenis tussen beide portretten. De zogenaamde afbeelding van de Tafelberg op No. 244a is te weinig sprekend om aan te

nemen, dat de schilder deze berg heeft willen weergeven en aldus Jan van Riebeeck aanduiden.

Het echte portret van Jan van Riebeeck is dat van Dirck Craey, No. 734 in de Catalogus van het Rijksmuseum van 1934. Het meet 78 bij 54 cm en is geschilderd op eikenhout. Het is eveneens eigendom van het Rijksmuseum te Amsterdam en wordt thans algemeen aanvaard als het enige echte. Craey heeft het waarschijnlijk geschilderd te Amsterdam omstreeks 1650, tussen Jans terugkomst uit de Oost en zijn vertrek naar Zuid-Afrika, toen hij in die stad woonde. Craey heeft het werk gemaakt als tegenhanger van Jans jonge echtgenote Maria de la Queillerie en alleen Maria's portret gesigneerd: "Ao. 1650 D. Craey F" (d.w.z.

Portret vermoedelijk van Joan van Hoorn, schoonvader van Abraham van Riebeeck, vroeger gehouden voor Jan van Riebeeck — schilder onbekend — No. 244a Catalogus Rijksmuseum Amsterdam 1934.

Anno 1650 Dirck Craey fecitgemaakt). Deze twee portretten behoren stellig bij elkaar en moeten uit dezelfde tijd dateren⁴.

Een derde zogenaamd portret van Jan van Riebeeck is thans in Kaapland. Het is ten onrechte toegeschreven aan A. Hanneman en gedateerd 1661. Het is in de Tweede Wereldoorlog uit Joods bezit ondergebracht in het Museum Boymans te Rotterdam om het uit Duitse handen te houden. Na die oorlog is het teruggegeven, te Londen geveild en naar Zuid-Afrika verkocht. Het is in het bezit van dr. F. L. R. Smit te Somerset-Wes en is door hem gekocht van Alex Joles, Oranjezicht, Kaapstad. Kenners van schilderkunst zoals de heer Ton Koot en prof. D. Bax beschouwen dit mansportret niet als Jan van Riebeeck⁵.

Dr. C. de Jong

1. E. C. Godée Molsbergen, *Jan van Riebeeck en zijn tijd*, Patriaserie, P. N. van Kampen en Zoon, Amsterdam 1937, portret tegenover p.8 met onderschrift "Jan van Riebeeck op ongeveer vijftigjarige leeftijd"; dit werk is No. 244a in de Catalogus van het Rijksmuseum te Amsterdam van 1934, thans vermoed Joan van Hoorn voor te stellen.
2. Ton Koot, "Jan van Riebeeck en Culemborg", in *Heemschut*, *Orgaan van de Bond Heemschut*, juni 1968, p.40.
3. De foto van dit portret is ontleend aan D. B. Bosman, *Brieven van Johanna Maria van Riebeeck en ander Riebeeckiana*; Drukkerij Holland N.V., Amsterdam 1952, tegenover p.68. Dit boek bevat persoonlijke briefwisseling tussen Abraham van Riebeeck, zijn dochter Johanna Maria en zijn schoonzoon Joan van Hoorn.
4. Godée Molsbergen schrijft op p.48 van *Jan van Riebeeck en zijn tijd* over het portret van Maria de la Queillerie tegenover deze bladzijde: "Haar portret, geschilderd door Dirck Craey in 1650, is nog te zien in het Rijksmuseum te Amsterdam. De tegenhanger zou Jan van Riebeeck voorstellen, maar het portret is zo overgeschilderd, dat volgens de mening van Dr. Jan Veth de ogen en de mond alleen misschien nog wel als oorspronkelijk kunnen worden beschouwd." Wat Veth hier meedeelt, geldt echter voor No. 244a Cat. 1934. Heeft Veth misschien No. 244a voor ogen gehad, toen hij aan Godée Molsbergen zijn mening te kennen gaf, in plaats van Craey's werk?
5. Koot, "Jan van Riebeeck en Culemborg", in *Heemschut*, juni 1968, p. 40; een afbeelding van dit werk staat op de omslag van dit nummer van *Heemschut*.